

РЕЛІГІЄЗНАВЧІ СТУДІЇ

DOI 10.33930/ed.2019.5007.31(2-3)-6

УДК 261.7

ІДЕЙ ДУХОВНОЇ РЕФОРМАЦІЇ ІВАНА ПРОХАНОВА ТА
ПОТЕНЦІАЛ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В УМОВАХ ПОСТМОДЕРНУ

*IVAN PROKHANOV'S IDEAS OF SPIRITUAL REFORMATION AND THE
POTENTIAL OF THEIR APPLICATION IN POSTMODERN CONDITIONS*

Н. М. Марюхно

Актуальність теми дослідження. Український протестантизм знаходиться у пошуку шляхів для оновлення власної ідентичності, намагається віднайти ефективні моделі місіонерської діяльності в умовах світоглядних викликів доби постмодерну, створити відповідні біблійному світогляду моделі відносин з державою і суспільством. За цих умов українське протестантське богослов'я звертає увагу на досвід основоположників традиції, яка близько 150 років була спільною для України та Росії. Серед цих основоположників особливе місце належить Івану Проханову. Він не лише запропонував особливу ідентичність, яка була найбільш вдалою в історії українського і російського протестантизму, починаючи з 1930-х років. Іван Проханов за десятиліття власної активності створив моделі соціально-політичної активності протестантів, моделі критики православ'я, моделі місійної та соціальної діяльності. Критичне осмислення соціально-політичних богословських ідей Івана Проханова може бути джерелом оновлення теорій та практик українського протестантизму.

Постановка проблеми. Іван Проханов походив із середовища домодерної культури молокан, був одним із представників руху за модернізацію вітчизняного протестантизму в дусі ідеалів англійського руху святості, мав світогляд у більшості елементів схожий із світоглядом сучасних українських протестантів. При цьому Іван Проханов сміливо

Urgency of the research. Ukrainian Protestantism is looking for ways to renew its identity, trying to find effective models of missionary activity in the worldview challenges of the postmodern era, to create a biblical worldview model of relations with the state and society. Under these conditions, Ukrainian Protestant theology draws attention to the experience of the founders of a tradition that has been common to Ukraine and Russia for about 150 years. Among these founders a special place belongs to Ivan Prokhanov. He not only offered a special identity that was the most successful in the history of Ukrainian and Russian Protestantism since the 1930s. During the decade of his activity, Ivan Prokhanov created models of socio-political activity of Protestants, models of criticism of Orthodoxy, models of missionary and social activity. A critical understanding of Ivan Prokhanov's socio-political theological ideas can be a source of renewal of theories and practices of Ukrainian Protestantism.

Target setting. Ivan Prokhanov came from the pre-modern Molokan culture, was one of the representatives of the movement for the modernization of national Protestantism in the spirit of the ideals of the English movement of holiness, had a worldview in most elements similar to the worldview of modern Ukrainian Protestants. At the same time, Ivan Prokhanov boldly

створював проекти розширення діяльності протестантських громад щодо преображення всього суспільства, від місцевих громад до цілого людства. Цілий ряд його ідей випередили соціальне вчення папи Івана XXIII та інших теоретиків цілісного гуманізму, трансформації розвитку цілого людства, побудови соціуму любові. Також в умовах нових штучних обмежень щодо релігії може бути використаним досвід Івана Проханова із розбудови протестантських спільнот. Тим більше можуть бути корисними теорії побудови альтернативних соціальних зв'язків та соціально-економічних спільнот в умовах агресивного щодо релігії контексту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Євангелічний рух привертав увагу багатьох дослідників – філософів, богословів, релігієзнавців та істориків. Серед них, зокрема, варто виділити В. Бачиніна, С. Савинського, В. Попова. Однак залишається малодослідженим та недостатньо проаналізованим питання внеску у розвиток євангельського руху одного з найяскравіших його лідерів, яким по праву можемо вважати Проханова.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у визначенні місця і ролі соціально-політичної складової богословської спадщини Проханова в його проекті духовного реформування релігійно-церковного життя суспільства, яке модернізується.

Виклад основного матеріалу. Реформаційний рух, який очолив Проханов, прокотився по всій Росії і, навіть, вийшов за її межі. Хвиля релігійних реформацій найбільш потужно підіймалась на тлі великих громадських потрясінь. Описані у статті основні причини виникнення та зародження євангельського руху свідчать про неминучість змін, що чекали на суспільство. Однозначно можна стверджувати, що євангельський рух вплинув на всі сфери життя народу тогочасного періоду. Незважаючи на те, що через відомі причини Івану Проханову не вдалося довершити свій грандіозний

created projects to expand the activities of Protestant communities to transform the whole society, from local communities to the whole of humanity. A number of his ideas preceded the social teachings of Pope John XXIII and other theorists of holistic humanism, the transformation of the development of all mankind, the construction of a society of love. Ivan Prokhanov's experience in building Protestant communities can also be used in the face of new artificial restrictions on religion. Theories of building alternative social ties and socio-economic communities in an aggressive religious context can be all the more useful.

Actual scientific researches and issues analysis. The evangelical movement has attracted the attention of many researchers – philosophers, theologians, theologians and historians. Among them, in particular, it is worth noting V. Bachinin, S. Savinskii, V. Popov. However, the question of the contribution to the development of the evangelical movement of one of its brightest leaders, who can rightly be considered Prokhanov, remains poorly studied and insufficiently analyzed.

The research objective. The aim of the study is to determine the place and role of the socio-political component of Prokhanov's theological heritage in his project of spiritual reform of the religious and ecclesiastical life of a modernizing society.

The statement of basic materials. The Reformation movement, led by Prokhanov, swept across Russia and even went beyond its borders. The wave of religious reformation rose most strongly against the background of great social upheavals. The main reasons for the emergence and origin of the evangelical movement described in the article testify to the inevitability of the changes that awaited society. It can be unequivocally stated that the evangelical movement influenced all spheres of life of the people of that period. Despite the fact that for obvious reasons Ivan Prokhanov failed to complete his grand reform project, the appeal to his theological

реформаторський проект, звернення до його богословської спадщини дає можливість не лише черпати з неї цінну інформацію для розбудови сучасної української держави на християнських засадах, але й подає нам повчальний приклад того, як задля проведення у життя євангелічних принципів він використовував усі свої природні обдарування, – богослова, проповідника, поета, письменника і перекладача, правозахисника, релігійного і громадського діяча, реформатора-євангеліста. Його досвід богослова-практика може прислужитися для надання виразно практичної спрямованості українському богослов'ю, яке впевнено стало на шлях реформування і розвитку.

Висновки. Вперше було проведено богословсько-релігієзнавчий аналіз творчої спадщини Івана Проханова на предмет виокремлення в ній соціально-політичних ідей, що свідчить про виразно практичну спрямованість його богослов'я та доведено можливість актуалізації цих ідей в контексті початку XXI століття.

Ключові слова: євангельський рух, духовна Реформація, реформатор, оновлення Православної церкви, Євангелічна церква, духовне відродження, "звіщення Євангелія".

heritage provides an opportunity not only to draw from it valuable information for building a modern Ukrainian state on Christian principles, but also gives us an instructive example of how in order to implement evangelical principles, he used all his natural gifts – theologian, preacher, poet, writer and translator, human rights activist, religious and public figure, evangelical reformer. His experience as a theologian-practitioner can be used to provide a clearly practical orientation to Ukrainian theology, which has confidently embarked on the path of reform and development.

Conclusions. For the first time, a theological and religious analysis of the creative heritage of Ivan Prokhanov was conducted to identify socio-political ideas, which testifies to the clearly practical orientation of his theology and proved the possibility of actualizing these ideas in the context of the XXI century..

Keywords: evangelical movement, spiritual Reformation, reformer, renewal of the Orthodox Church, Evangelical Church, spiritual revival, "proclamation of the Gospel".

Актуальність теми дослідження. Український протестантизм знаходиться у пошуку шляхів для оновлення власної ідентичності, намагається віднайти ефективні моделі місіонерської діяльності в умовах світоглядних викликів доби постмодерну, створити відповідні біблійному світогляду моделі відносин з державою і суспільством. За цих умов українське протестантське богослов'я звертає увагу на досвід основоположників традиції, яка близько 150 років була спільною для України та Росії. Серед цих основоположників особливе місце належить Івану Проханову. Він не лише запропонував особливу ідентичність, яка була найбільш вдалою в історії українського і російського протестантизму, починаючи з 1930-х років. Іван Проханов за десятиліття власної активності створив моделі соціально-політичної активності протестантів, моделі критики православ'я, моделі місійної та соціальної діяльності. Критичне осмислення соціально-політичних богословських ідей Івана Проханова може бути джерелом оновлення теорій та практик українського протестантизму. Однією з найпомітніших подій в духовному житті України і Росії другої половини XIX – першої третини XX ст. стало євангелічне пробудження народу, яке започаткувало поширення ідей протестантської Реформації серед тих, кого непокоїла деградація в духовній сфері другої половини XIX ст. Духовна Реформація представляла собою ідею

духовного відродження та оновлення релігійного життя народу. Цей рух започаткував позитивні зміни не лише в релігійній сфері, а й у політичній, соціальній та економічній, тим самим давши поштовх до спроб народу захищати свої права. Треба зазначити, що віруючі відстоювали свою релігійну свободу в умовах жорсткого правління царського режиму та незаперечного факту панування та першості у релігійних справах Православної церкви. Переживши складний період зародження, поширення, певного злету й обнадійливих успіхів, цей рух зрештою зазнав поразки у зв'язку з перемогою в ідеологічній боротьбі прихильників войовничого атеїзму. Справжньою життєвою катастрофою стала ця поразка для реформатора Івана Проханова, який, без перебільшення, докладав титанічних зусиль у справі духовного реформування релігійно-церковного життя народів Росії та України на євангелічних засадах.

Постановка проблеми. Іван Проханов походив із середовища домодерної культури молокан, був одним із представників руху за модернізацію вітчизняного протестантизму в дусі ідеалів англійського руху святості, мав світогляд у більшості елементів схожий із світоглядом сучасних українських протестантів. При цьому Іван Проханов сміливо створював проекти розширення діяльності протестантських громад щодо преображення всього суспільства, від місцевих громад до цілого людства. Цілий ряд його ідей випередили соціальне вчення папи Івана XXIII та інших теоретиків цілісного гуманізму, трансформації розвитку цілого людства, побудови соціуму любові. Також в умовах нових штучних обмежень щодо релігії може бути використаним досвід Проханова із розбудови протестантських спільнот. Тим більше можуть бути корисними теорії побудови альтернативних соціальних зв'язків та соціально-економічних спільнот в умовах агресивного щодо релігії контексту.

Аналіз основних публікацій. Євангелічний рух привертав увагу багатьох дослідників – філософів, богословів, релігієзнавців та істориків. Серед них, зокрема, варто виділити В. Бачиніна [1], С. Савинського [9], В. Попова [7]. Однак залишається малодослідженим та недостатньо проаналізованим питання внеску у розвиток євангельського руху одного з найяскравіших його лідерів, яким по праву можемо вважати Івана Проханова.

Метою статті є визначення ролі соціально-політичної складової богословської спадщини Проханова в його проекті духовного реформування релігійно-церковного життя суспільства, яке модернізується.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглядаючи російсько-євангельський рух як явище масштабного значення, слід виділити два основних періоди розвитку євангельського руху: аристократичний і демократичний. Перший пов'язаний з приїздом у Росію англійського місіонера лорда Г. Редстока і характеризувався його проповідницькою діяльністю серед аристократії Петербурга. Примітним є те, що велика кількість володарів княжих і графських титулів перейшли тоді з православ'я в протестантизм. Серед них був і полковник В. Пашков, який після від'їзду лорда очолив євангельський рух і продовжив розповсюдження Слова Божого. Але недовго – у 1884 році за свою діяльність він був висланий за межі Росії. Другий період пов'язаний з лідером російського євангельського руху, релігійним діячем, євангелістом, богословом, місіонером Іваном Прохановим [1, с. 68-69]. Саме на цьому періоді ми докладно зупинимось.

Свою релігійну діяльність Проханов розглядав як таку, що підготує нову

Реформацію, котра об'єднає індивідуальність народу з його вільною духовною творчістю [6, с. 253]. І недаремно свою релігійну діяльність він характеризував як початок духовної Реформації, адже вважав за необхідне досягти всебічного оновлення релігійного, духовного життя російського народу. Його багатогранна, плідна діяльність надала можливість також здійснювати захист прав народу та домогтись на певний час суттєвих змін у питаннях віри. На відміну від своїх попередників, які започаткували євангельський рух, він пішов значно далі, розпочавши активну діяльність, спрямовану на те, щоб утілити свої ідеї в реальну практику оновлення Православної церкви, яка на його думку, не виконувала своїх прямих обов'язків та домогтись на деякий період від царського уряду можливості вільних зібрань, звіщення Євангелія та часткового припинення переслідувань за віру.

Започаткований євангельський рух дав надію на позитивні зміни релігійного становища та духовного стану російського народу. Богослов Проханов охарактеризував стан духовності православного російського народу як духовне кладовище, яке потребує власного воскресіння. Слід припустити, що дане його твердження стосується як духовного пробудження народу, так і можливості змін у самій Православній церкві. Адже на той час Православна церква була чільною та визначала вектор релігійності. Тому зміни мали торкнутись багатьох сфер життя і саме духовне питання визначало ці зміни.

У своїй автобіографії "В котлі Росії" Проханов зазначив, що релігійне життя народу, яке знаходилось під впливом і владою Православної церкви, не змінювалось і залишалось у тому ж стані, що і в попередні віки. З часів хрещення Русі Володимиром Великим, коли Православна Церква стала державною церквою Росії, релігійна ситуація залишилась незмінною. Зберігалась та ж сама ієрархія, релігійні служби та обряди. Зміни торкались лише системи управління церквою. Стало очевидним, що церква знаходиться в стані застою. Роками не було духовного зросту, що характеризувалось низьким рівнем релігійних настанов або проповідей. Не видавалась і релігійна література. Люди не знали Слова Божого. Моральний та духовний стан народу не отримали розвитку, а тому моральні устої почали поступово розхитуватись [8, с. 18, 21].

Таку оцінку Проханова можна пояснити з точки зору його походження з родини молокан, адже для них Біблія була основою у питаннях спасіння душі. Молокани заперечували ритуали, ікони, поклоніння мертвим тілам святих, пости та багаті убранства храмів, а вважали, що поклоніння Богові має бути засноване в душі та істині. З огляду на це вони сприймали православну обрядовість як зайву і навіть шкідливу. Очевидно, що й у віровченні самих молокан не все виглядало бездоганно досконалим, однак, незважаючи на це, масовий молоканський рух явив усій Росії яскравий приклад серйозного відношення до християнства і можливого праведного способу життя [3, с. 132-134].

Якщо до вищезазначеного додати ще й те, що Проханов мав можливість не лише сприймати нездорову духовну атмосферу у Росії безпосередньо, але й перебуваючи на навчанні в Англії та інших західноєвропейських країнах міг порівнювати її з тим духом свободи, який панував там, і який зміцнів як наслідок утілення релігійної свободи совісті в практику державотворення, то стає очевидним, що у нього були усі підстави для переконання у тому, що Євангелічне пробудження для Росії є найважливішим фактором реформування усіх сфер її життєдіяльності, а

насамперед релігійно-церковної, соціально-політичної, економічної. Але перш ніж дати більш детальну характеристику його багатогранній реформаторській доцільності, коротко розглянемо чотири основних об'єктивні і суб'єктивні причини, які призвели до втрати Російським Православ'ям животворного Євангелічного духу, який був характерний для церкви за часів Володимира Хрестителя.

По-перше, географічне положення Росії, яке характеризувалось навалами варварів. В результаті Росія безперервно боролась за національне існування і політичну незалежність, а тому релігійні питання залишались без уваги [8, с. 19]. Тут з Прохановим можна погодитись лише частково: Вони, ці "релігійні питання", не те що залишались без уваги, а ця увага була спрямована не на те, до чого закликав Христос у Нагірній Проповіді – не стільки на моральне вдосконалення людини, скільки на укріплення авторитаризму світської влади. Звідси "цезаропапізм", притаманний Російському Православ'ю – підкорення церкви світській владі, що суперечить істині Христа "Богові Боже, кесареві кесарево".

По-друге, кріпосне право, норми якого встановлювали залежність селянина від феодала. В умовах нелегкої праці та повного життєвого контролю над селянами, про їх духовне збагачення мова не йшла. А з відміною кріпосного права у 1861 році деякі селяни опинились на роздоріжжі. Вони були не готові та не мали досвіду самостійно вирішувати проблеми та питання, що виникали. Але почуття людської гідності пробудило в них духовні потреби. В. Павлов зазначав, що "лише з визволенням селян від селянської залежності, почалось пробудження релігійної свідомості російського народу [4, с. 319], але також з відміною кріпосного права проявилось і релігійне невігластво народу, що потягло за собою моральну розбещеність. Головними пороками прихожан стали пияцтво, крадіжки, розбій та ін. Не кращим був стан і серед інтелігенції. До справ віри вона була байдужа та вороже налаштована до всього, що нагадувало церкву та її богослужіння [9, с. 86]. Тим не менш, відміна кріпосного права дала можливість селянам замислитись про своє духовне становище та відкрила шлях до пізнання Слова Божого.

По-третє, затвердження у січні 1721 року Петром I проти волі російської православної церкви Синоду на зміну патріаршої духовної влади і помісних соборів. Як представник російської православної церкви, Синод управляв усіма церковними справами, включаючи як зовнішні відносини з іншими державними установами, з іноземними церквами, так і внутрішнє управління. У якості органу нагляду у складі комітету міністрів при Синоді була призначена посада обер-прокурора [9, с. 170]. Фактично Петро I підпорядкував церковні справи своїй самодержавній владі, що означало повний контроль у релігійному житті народу без права вибору, нав'язуючи свою позицію у релігійних питаннях та розвитку православної церкви загалом. По-суті, церква втратила самостійність. Самодержавна влада не сприймала інакомислення, придушувала будь-які зрушення в бік релігійного прогресу, чим і пояснюється здебільшого духовний занепад народу.

Й по-четверте, стан внутрішнього життя православних парафіяльних громад. Для них був характерний глибокий релігійний занепад, недовіра до духівництва і низький моральний рівень парафіян. Єпископ Алексій Дородніцин зазначав: "Вся релігійність народу виявлялась у зовнішньому виконанні приписів церкви. Поверхнева релігійність залишала місце для марновірства, звернення до колдунів, лжепророків, що цілковито витісняло

віру. Духовним потребам людини відводилось дуже мало місця”. Крім того, богослужіння відбувалося на церковнослов'янською мовою, яка була незрозумілою простому люду. Проповіді часто виголошувались без відповідної підготовки. Архієпископ Никанор звертає увагу на те, що “...священики повчають, наскільки можуть повчати, які самі майже нічого не читають, майже ніякої літератури не виписують, майже ніяких збірників проповідей не мають ... якого чекати від них проповідництва?” [9, с. 84-85]. Сам євангеліст Проханов стверджував: “Якими б величними і помпезними не були б служіння і ритуали, і якими б прекрасними не були старовинні храми, якщо народ не знає Слова Божого і не живе згідно Біблії, то і не може бути справжнього духовного життя серед російських людей. Таким чином, у даному вислові богослова простежується ряд претензій та невдоволення діяльністю церкви, яка свідомо перешкоджала будь-якому духовному пробудженню, вбачаючи у ньому загрозу для своєї принципової авторитетності. Але слід звернути увагу на те, що Проханов все ж таки віддає належне Православній церкві Росії за те, що саме вона зберегла Священне Писання.

Отже, вищезазначені причини занепаду духовності та релігійного життя всіх прошарків населення тією чи іншою мірою спонукали до пробудження та розвитку російсько-євангельського руху, який у різних частинах Росії став основою для початку проповідування Євангелія та стрімкого розгортання діяльності євангельсько-баптистських громад.

Громадянська позиція богослова з твердим переконанням необхідності змін в суспільстві на релігійних засадах призвела Проханова до ідеї захисту прав віруючих християн. Отримана ним богословська освіта та талант письменника дали змогу написати збірник законоположення про свободу совісті – “Закон і віра”.

Також з-під його пера вийшла книга “Закон і релігія” з коментарями і роз'ясненнями, яка допомагала боротися проти беззаконня на місцях [5, с. 54]. Його лідерські якості допомагали налагоджувати контакти з владною верхівкою та співпрацювати у питаннях релігії. Зокрема, написана Прохановим “Доповідь Міністерству внутрішніх справ щодо правового становища євангельських християн, баптистів і інших в Росії” з пропозиціями про необхідність змін релігійних законів, дала змогу офіційно заявити про права віруючих. Головні пропозиції Проханівської доповіді були прийняті у декреті 1905 року “Про зміцнення основ віротерпимості”. Цілком можливо стверджувати, що цей Маніфест став відправним у просуванні ідей євангельського руху.

Задля захисту прав віруючих від свавілля та безчинства державної бюрократії, Проханов створив християнсько-демократичну партію “Воскресіння” [1, с. 79]. Багато його соратників та однодумців висловлювались проти участі віруючих у політичних справах, бо вважали, що політика не є справою совісті та праведності. Але для євангеліста Проханова будь-яка можливість виявлялась як засіб для досягнення поставленої мети. Він не переймався наслідками, а використовував можливості віруючим християнам заявити про свої права.

Заснована Прохановим “Євангельська Спілка християнської молоді” дозволила закласти фундамент для майбутнього продовження справи розповсюдження Євангелія. Молоде покоління у всі часи вважалось рушійною силою багатьох суспільних процесів, тому не дивно, що робота створеного союзу була націлена на підготовку молодих проповідників до служіння.

Також у громадсько-політичній діяльності Проханова можемо спостерігати послідовність та певну закономірність дій. Організація “першої громади” за баптистським зразком із суворою внутрішньою дисципліною необхідна була для того, щоб на її основі заснувати міцний союз віруючих, який на думку Івана Степановича “повинен стати головним важелем в ході духовного пробудження російського народу [9, с. 282].

Одним із великих досягнень реформатора для євангельського руху стало створення Всеросійського союзу Євангельських християн, головою якого він був обраний. Без перебільшень можемо сказати, що роки невтомної діяльності та слідування власним переконанням принесли довгоочікуваний результат. А те, що згодом Проханов був обраний віце-президентом Всесвітнього союзу баптистів, свідчило про те, що російський баптизм почав стрімко розвиватися.

На переконання Проханова, рушійною силою євангельського руху та всієї євангелічної роботи повинна була стати біблійна просвіта серед молоді. Насамперед, Прохановим були організовані євангелічні курси для молодих проповідників, а згодом було відкрито Біблійну школу та коледж.

Приділялась значна увага духовній освіті дітей. В кожній церкві функціонувала недільна школа, були організовані молодіжні асоціації, а також асоціації для молодих жінок. Робота даних гуртків дала можливість молоді вести активну духовну діяльність, підготувавши її до місіонерської діяльності [8, с. 142].

Великим успіхом стало відкриття у Санкт-Петербурзі першої російської протестантської християнської богословської школи. Але одразу виникали і серйозні труднощі, як-то відсутність кваліфікованих викладачів [8, с. 154]. Стрімкий розвиток освітньої діяльності незабаром мав вирішити кадрове питання.

Розуміючи, на які великі території мають поширитись ідеї духовної Реформації, Проханов спочатку задався ціллю підготувати освічених проповідників, що зрештою йому вдалось здійснити. А згодом почав організовувати поїздки молодих місіонерів в різні регіони Росії. Для євангелізації Проханов обрав гасло: “від міста до міста, від села до села, від людини до людини”. Слово Боже, що проповідувалось, змінювало життя народу та перетворювало міста у центри духовної діяльності. Треба сказати, що згодом даний метод приніс відчутні плоди в розповсюдженні Євангелія [8, с. 140-141]. Для місіонерської діяльності, окрім євангелізаційної роботи, важливою була і видавнича справа.

Переймаючись також і духовним станом православ'я, лідер євангельського руху бажав справити реформаційний вплив на релігію більшості [7, с. 55]. Починаючи з 1911 року, Проханов робить спроби у налагодженні діалогу з Православною церквою, але не дуже вдало. Адже в цей час християни знову опинились під дією нового циркуляра, що обмежував указ 1905 року. Це означало повернення до обмежень релігійних свобод, початок заборон проповідування Слова Божого, застосування репресивних заходів до віруючих. Початок Першої світової війни теж продовжив серію посиленних переслідувань проповідників, у зв'язку з чим стало неможливим проводити з'їзди та вирішувати важливі питання. Лютнева революція та падіння царського режиму дали змогу Проханову продовжити втілення своїх ідей щодо духовного відродження народу та перетворення Церкви на євангельських і першоапостольських засадах.

На початку 1920 року з православ'я виокремилось "обновленський рух". Представники цього руху висували ідеї по реформуванню православ'я. Аби встановити контакт з ними, Проханов підготував "Євангельський заклик" – документ, що характеризував і закріплював принципи істинно живої церкви. Він містив великий перелік традиційних практик, які, на думку автора документа, необхідно видалити з церковного життя. Реакція на "Євангельський заклик" була неоднозначною, але цей документ посприяв прийняттю конкретних рішень серед частини московського духовництва. Прогресивна частина православного духовництва одразу побачила в євангельському русі духовно цінне явище. Реформація не є одноразовою дією. "Церква завжди оновлюється", – говорив Кипріян, християнський письменник III століття. Процес освячення не має меж, а тому Господь закликає людину до святості [7, с. 95]. Налагодження стосунків з представниками православ'я необхідно було Проханову задля втілення своїх ідей щодо реформування православної церкви. Але більша частина представників баптистських церков не підтримували його прагнення змін у православ'ї. Тим не менш, результатом заявлених пропозицій та ідей оновлення церкви на першоапостольських засадах стала співпраця частини православних та баптистів: налагодження взаємовідносин, спільні молитви, взаємне відвідування богослужінь, проповідання Проханова у деяких православних храмах Росії.

Результатом заклику до Всесвітньої Реформації став написаний Прохановим документ "Голос із Сходу" під гаслом: "назад до Христа, назад до Євангелія, назад до першохристиянства". Даний документ був адресований до християн всього світу з метою заклику їх до чистоти повсякденного життя, відмови від участі у братовбивчій війні та проти використання зброї. Але зрештою, під натиском державного політичного управління йому довелося відмовитися від своїх переконань у даному питанні. Треба констатувати, що деякі проекти та документи, які були написані Прохановим для євангельського руху через владні утиски та заборони так і не були втілені в життя. Одним з таких масштабних проектів був проект побудови міста Євангельськ, який втілити у життя так не судилося через пряму заборону Політбюро, прийняту з ініціативи Сталіна. Ми тільки можемо констатувати те, що було і припускати, що могло б бути, як би Проханов мав повну свободу дій для реалізації своїх богословських ідей. Але однозначно ми можемо сказати, що Проханов був слуга та проповідник з християнськими переконаннями, який мав повномасштабний план реалізації своїх ідей задля змін релігійного життя народу.

Починаючи з 1929 року настали тяжкі часи для баптистів та євангельських християн. Віруючі опинилися в ситуації, коли настала тотальна атеїзація суспільства безбожниками. Ними почала здійснюватися робота щодо обмеження релігійної діяльності, а згодом ця діяльність призвела до ліквідації місцевих громад. Наслідком таких дій стали репресії та арешт відомих на той час проповідників Євангелія. В цей час Проханов знаходився в Америці і повернутись йому вже не судилося. Але треба констатувати, що євангельський рух продовжив свій розвиток через послідовників та учнів Проханова, які були віддані справі звіщення Євангелія.

Висновки. Реформаційний рух, який очолив Проханов, прокотився по всій Росії і, навіть, вийшов за її межі. Хвиля релігійних Реформацій найбільш потужно підіймалась на тлі великих громадських потрясінь. Описані у статті

основні причини виникнення та зародження євангельського руху свідчать про неминучість змін, що чекали на суспільство. Однозначно можна стверджувати, що євангельський рух вплинув на всі сфери життя народу тогочасного періоду. Проханова по праву можна вважати реформатором і саме з ним пов'язувати основні зміни у релігійному житті суспільства. Його основні релігійно-богословські ідеї мали практичне втілення та на деякий час періодично послаблювали тиск самодержавної влади. Завдяки його багатьом дієвим крокам на певний час відродилось релігійне та духовне життя російського народу, друкувалась духовна література, розвивалась освітня, політична, проповідницька, місіонерська, видавнича діяльність та інші. Незважаючи на те, що через відомі причини Проханову не вдалося довершити свій грандіозний реформаторський проект, звернення до його богословської спадщини дає можливість не лише черпати з неї цінну інформацію для розбудови сучасної української держави на християнських засадах, але й подає нам повчальний приклад того, як задля проведення у життя євангелічних принципів він використовував усі свої природні обдарування, – богослова, проповідника, поета, письменника і перекладача, правозахисника, релігійного і громадського діяча, реформатора-євангеліста. Його досвід богослова-практика може прислужитися для надання виразно практичної спрямованості українському богослов'ю, яке впевнено стало на шлях реформування і розвитку.

Список використаних джерел:

1. Бачинин, ВА 2005. Христианская мысль: социология, политическая теология, культурология, Том IV, СПб.: *Новое и старое*, 172 с.
2. Бердяев, Н 1907. Новое религиозное сознание и общественность, СПб. : *Издание М.В. Пирожкова*, 228 с.
3. Иванов, МВ 2000. История христианства, СПб. : *Христианское общество “Библия для всех”*, 157 с.
4. *История баптизма* 1996. Сборник Одесской Богословской Семинарии, сост. и предисл. СВ Санников, Одесса : *ОБС, “Богомыслие”*, Вып.1, 496 с.
5. Крыжановский, РА 2012. Кто такие баптисты? Ирпень: *Ассоциация “Духовное возрождение”*, Одесса : *ХГЭУ*, 181 с.
6. Любащенко, ВІ 1995. Історія протестантизму в Україні. Курс лекцій, Київ : *“Поліс”*, видання друге, доповнене і виправлене, 350 с.
7. Попов, ВА 1996. И. С. Проханов. Страницы жизни, СПб.: *Христианское общество “Библия для всех”*, 201 с.
8. Проханов, ИС 1993. В котле России. Автобиография Ивана Степановича Проханова с изложением главных фактов движения Евангельских христиан в России, Москва : *“Протестант”*, 256 с.
9. Савинский, СН 1999. История евангельских христиан-баптистов Украины, России, Белоруссии, СПб.: *“Библия для всех”*, 423 с.

References:

1. Bachinin, VA 2005. Hristianskaya mysl: sociologiya, politicheskaya teologiya, kulturologiya (Christian thought: sociology, political theology, cultural studies), Tom IV, SPb.: *Novoe i staroe*, 172 s.
2. Berdyayev, N 1907. Novoe religioznoe soznanie i obshestvennost (New religious consciousness and society), SPb. : *Издание М.В. Pirozhkova*, 228 s.
3. Ivanov, MV 2000. Istoriya hristiyanstva (History of Christianity), SPb. : *Hristianskoe obshestvo “Bibliya dlya useh”*, 157 s.
4. *Istoriya baptizma (History of Baptism)* 1996. Sbornik Odesskoj Bogoslovskoj Seminarii, sost. i predisl. SV Sannikov, Odessa : *OBS, “Bogomyslie”*, Vyp.1, 496 s.

5. Kryzhanovskij, RA 2012. Kto takie baptisty? (Who are Baptists?) Irpen: *Associaciya "Duhovnoe vrozhdzenie"*, Odessa : HGEU, 181 s.
6. Lyubashenko, VI 1995. Istoriya protestantizmu v Ukrayini. Kurs lekcij (History of Protestantism in Ukraine. A course of lectures), Kiyiv : "Polis", vidannya druge, dopovnene i vipravlene, 350 s.
7. Popov, VA 1996. I. S. Prohanov. Stranicy zhizni (I.S. Prokhanov. Pages of life), SPb.: *Hristianskoe obshestvo "Bibliya dlya vseh"*, 201 s.
8. Prohanov, IS 1993. V kotle Rossii. Avtobiografiya Ivana Stepanovicha Prohanova s izlozheniem glavnyh faktov dvizheniya Evangel'skikh hristian v Rossii (In the boiler of Russia. Autobiography Ivan Stepanovich Prokhanov with the statement of the main facts of the movement of the Gospel Christians in Russia), Moskva : "Protestant", 256 s.
9. Savinskij, SN 1999. Istoriya evangel'skikh hristian-baptistov Ukrainy, Rosii, Belorussii (History of Evangelical Christians-Baptists in Ukraine, Russia, Belarus), SPb.: "Bibliya dlya vseh", 423 s.

DOI 10.33930/ed.2019.5007.31(2-3)-7

УДК 37.01

КЛЮЧОВІ ПРИЧИНИ ВІДСУТНОСТІ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ ФІЛОСОФІЇ ТА БОГОСЛОВ'Я

KEY REASONS FOR THE ABSENCE OF THE DEVELOPMENT OF CRITICAL
THINKING IN STUDENTS OF PHILOSOPHY AND THEOLOGY

А. Ю. Ходорчук

Актуальність теми дослідження. Для студентів, які вивчають філософські та богословські дисципліни, по-особливому важливо вміти ставити правильні питання під час навчання, оскаржувати, ставити під сумнів, вміти вчасно якщо знадобиться, піти "проти течії". Наявність навичок критичного мислення дозволяє бути затребуваним, бачити світові тенденції в різних сферах і осмислювати їх з більш глибоких всебічних позицій з огляду на світовий досвід і практику. Відсутність навичок критичного мислення у студентів богослов'я і філософії може привести до втрати актуальності і потреби таких представників на світовій арені історії, філософії, політики, тощо.

Постановка проблеми. У статті, за результатами проведеного теоретичного дослідження, були розглянуті дві проблеми: (1) проблема невідповідності високих кваліфікацій-

Urgency of the research. For students studying philosophical and theological disciplines, it is especially important to be able to ask the right questions during training, to challenge, question, to be able to go "against the tide" in time, if necessary. Having the skills of critical thinking allows you to be in demand, to see global trends in various fields and to comprehend them from a deeper comprehensive position, taking into account world experience and practice. The lack of critical thinking skills among students of theology and philosophy can lead to the loss of relevance and the need for such representatives on the world arena of history, philosophy, politics, etc.

Target setting. According to the results of the theoretical research, the article considered two problems: (1) the problem of inconsistency of high qualification requirements for students of